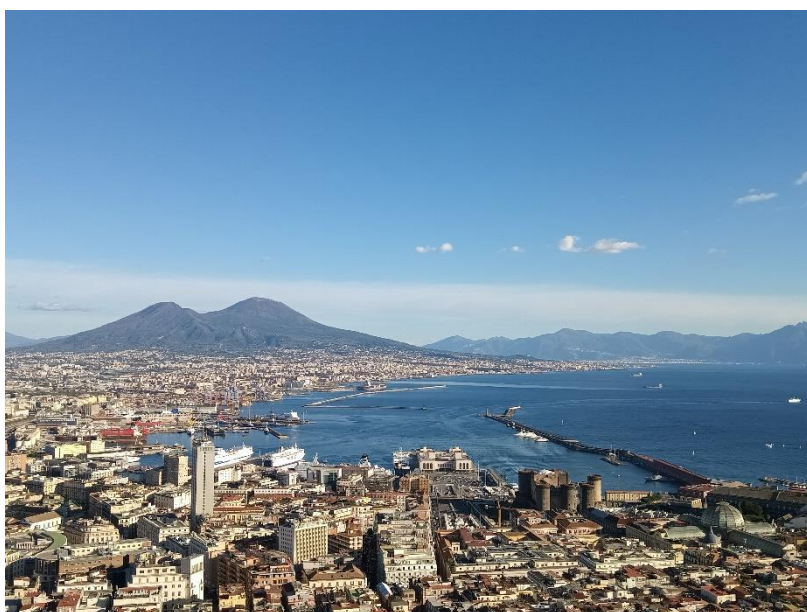

POMPEJE, NEAPOL A POBŘEŽÍ ŠTASTNÉ KAMPÁNIE TŘI TISÍCILETÍ KULTURY A UMĚNÍ POD VESUVEM

Exkurze ve dnech 7. – 17. září 2024

Letošní italská exkurze nás povede na jih Apeninského poloostrova, do oblasti, již latiníci nazvali *Campania Felix*, tj. Šťastná Kampánie. Vyznačuje se mimořádně bohatými dějinami a uměleckými památkami světového významu. Na pobřeží dnešního Neapolského zálivu a blízkých ostrovech, v krajině mimořádně krásné a úrodné, založili první kolonie Řekové v 8. století před naším letopočtem. Po nich přišli do Kampánie Etruskové, Římané, Normané, francouzští Anjouovci a španělští Aragonci. Vládli zde Bourboni, Habsburkové i Napoleonův maršál. Každá z těchto epoch tu zanechala svoje stopy. Největší město oblasti, Neapol, ohromí návštěvníka bohatstvím antiky, monumentalitou francouzské gotiky, mystickou notou dramatického španělského baroka i velkorysostí a racionalitou klasicistního urbanismu. Někdejší starověká řecká a římská města se pyšní jedinečnou polohou na terasách a návrších podél pobřeží, jehož přirozenou dominantu od počátku tvoří stále aktivní sopka Vesuv, která několikrát v dějinách prokázala svou ničivou sílu. Během naší cesty navštívíme slavné pozůstatky Pompejí a Herculanea, podíváme se však i do nově zpřístupněných římských vil. Kulturu řeckých kolonistů si připomeneme v Paestu, jehož dórské chrámy nemají obdobu ani v Řecku, ani v Malé Asii. Naše pozornost bude náležet rovněž Flegrejským polím, vulkanicky živé a na kulturní památky bohaté oblasti na západ od Neapole, jejichž obyvatelé už tři tisíciletí doslova žijí na sopce.

Jak je u italských exkurzí zvykem, bude i tentokrát naše cesta zážitkem pro všechny smysly. Přiměřenou pozornost zaměříme na specifickou gastronomii Kampánie a rovněž i na zdejší vína, proslulá už od starověku, která zrají na mimořádně úrodné sopečné půdě.

PROGRAM EXKURZE

Sobota 7. září 2024, 13:00: Odjezd z Prahy

12:30 Sraz účastníků exkurze u autobusu na autobusovém stání u nádraží Praha – Smíchov (Nádražní ulice, metro B Smíchovské nádraží). Noční přejezd do Itálie.

Neděle 8. září: Neapol poprvé

V ranních hodinách příjezd do Neapole.

Neapol, prohlídka Národního archeologického muzea. Muzeum obsahuje zřejmě nejucelenější sbírku antického (nejen) římského umění. Hlavním zdrojem akvizic muzea jsou již od 18. století **nálezy z Pompejí, Herculanea a dalších kampánských lokalit**. Expozice zahrnuje věcně uspořádané soubory starověkých mozaik, fresek, soch a děl uměleckého řemesla, stejně jako předmětů denní potřeby. K vrcholům sbírky náleží slavné nástěnné malby *Achilleus a Cheirón* a *Obětování Ifigénie*, mozaika *Bitva Alexandra Velikého s Dareiem u Issu* z pompejského Casa del Fauno či bronzová socha *Tančícího Fauna* z téhož naleziště. Ukázky erotického umění antiky soustřeďuje **Gabinetto Segreto**, k jehož návštěvě bylo ještě relativně nedávno zapotřebí zvláštního povolení.

V přízemí muzea je instalována proslulá **sbírka rodu Farnese**, převezená do Neapole z Říma v 18. století. Jedná se o skvělý soubor římských soch, jemuž vévodí největší dochované antické sousoší, *Farneský býk (Potrestání Dirké)* z Caracallových lázní a neméně slavná (a vlivná) postava odpočívajícího mytologického siláka známá jako *Herkules Farnese*. Muzeum dále vystavuje i řadu soch kampánské provenience, mezi nimi půvabnou kopii Polykleitova

Doryphora, římskou reprodukcí aténského pomníku tyranobijců *Harmodia a Aristogeitona* a působivý reliéf *Orfeus a Euridyka*.

Nové expozice, které se vyznačují přehledným uspořádáním a působivou instalací, přibližují návštěvníkovi výzdobu veřejných staveb v městech pohřbených výbuchem Vesuvu, včetně jejich svatyní (Isidin chrám v Pompejích). Skvěle jsou v muzeu dokumentovány také památky kampánské prehistorie a specifické umělecké kultury řeckých kolonistů v Itálii (Magna Graecia). Pozornost zasluhují i komorní egyptské oddělení a studijní kolekce římských nápisů.

Ve večerních hodinách se uskuteční odjezd do kempu ve Vico Equense a proběhne ubytování.

Pondělí 9. září: Řecké kolonie Velia a Paestum

Velia, řecká Elea, leží v působivé vyvýšené poloze nad mořským pobřežím v blízkosti ústí řeky Alenta. Město založili jako obchodní přístav a zemědělskou kolonii Fókijci kolem roku 540 př. n. l. V raném 5. století př. n. l. zde působila významná filosofická škola spojená se jménem předsokratika Parmenida. Za punských válek stála Elea věrně na straně Říma proti Kartágu a v roce 88 př. n. l. získala právo municipia. Naposledy se zapsala do dějin v roce 44 př. n. l., kdy se stala hlavním sídlem Brutovým během občanských nepokojů po zavraždění Julia Caesara.

Z města jsou dnes patrné hradby s branami (**Porta Rosa**) a zbytky uličního systému. Vykopávky vedle půdorysů obytných domů odhalily rovněž **agoru a akropoli** s někdejšími **jónským chrámem** (cca 480 př. n. l.).

Paestum, kdysi řecké město Poseidonia, bylo založeno v 7. stol. př. n. l. kolonisty ze Sybaridy. Dominantu archeologického areálu, rozkládajícího se v okolí někdejší agory a pozdějšího římského amfiteátru, představují tři jedinečně zchovalé **dórské chrámy**: **Héřin** (tzv. Bazilika, ca 550 př. n. l.), **Athénin** (520/500 př. n. l.) a **Poseidonův** (470/450 př. n. l.). Přílehlé **muzeum** vystavuje mj. archaické metopy z **chrámu Hery Argivy** s náměty činů Herkulových. Mezi dalšími exponáty vynikají malované vázy, a především unikátní **řecké náhrobní malby** (proslulý *Potápěč* datovaný do let 480/470 př. n. l.).

Úterý 10. září: Pompeje

Celodenní prohlídka římského města, zničeného 24. října roku 79 n. l. výbuchem Vesuvu. Prohlídková trasa zahrnuje dosud odkrytou část archeologického areálu včetně oblastí mimo hradby a interiérů vybraných domů. Pompeje nabízejí možnost bezprostředního kontaktu s antickou civilizací v její různorodosti, nadčasovosti i každodennosti. Nejvýznamnější památky (chrámy, vítězné oblouky, obchodní budovy, lázně, nevěstince a soukromé domy) se soustředí kolem někdejšího **fóra (Kapitolu)** a **ulice Hojnosti**, samostatnou pozornost zasluhují skvěle dochované rezidenční celky (**Dům Vetíů, Menandrův dům, Faunův dům**). Původním kultovním centrem Pompejí bylo tzv. Trojúhelníkové fórum, v jehož sousedství jsou do svahu vestavěny **Velké divadlo** a **Odeion**. Dále na západ se rozkládají pompejský **amfiteátr** a **Velká palestra** (cvičiště). Intenzivní hospodářský život města dokládají **pekárny, mlýny, kovárna, dílna mědikovce, barvírny sukna a provozovny „rychlého občerstvení“ (thermopolia)**. Svěbytný svět představují pompejské zahrady a vinice. Pozornost zasluhují též **městské hradby** a inženýrské stavby, například **vodárna**. Tragédii Pompejí připomínají **odlitky těl obětí**, zvětšující muže, ženy a děti v okamžiku jejich smrti.

Středa 11. září: Římské vily v okolí Pompejí

Diomedova vila sousedí s nekropolí před Herculanejskou branou a byla nazvána podle Marka Arria Diomeda, jehož hrob se nalézá před vchodem do objektu. Stavební komplex, jeden z největších v Pompejích, byl situován nad mořským břehem a zahrnoval nádhernou terasovitou zahradu. Blízko vchodu do hospodářské části se našla dvě těla a v jejich blízkosti stříbrný klíč, zlatý prsten a poklad mincí (1356 sesterciů).

Vila Mystérií je jednou z nejslavnějších staveb římské antiky. Vznikla již ve 2. století př. n. l. a do dnešní podoby byla nákladně přestavěna v letech 80–70 př. n. l. Šlo o luxusní příměstskou rezidenci a současně hospodářskou usedlost, jak připomíná dochovaný obrovský vinný lis. Nejslavnější památku představuje cyklus obdivuhodně zachovaných nástěnných **maleb s náměty dionýských mystérií**.

Ariadnina vila ve Stabiích rovněž představuje kombinaci venkovského statku a aristokratického sídla. Její stavební dějiny jsou poměrně bohaté. Počátky rozsáhlého areálu spadají do republikánského období, hospodářské prostory spolu s láznemi byly přistavěny za vlády císaře Nerona a nejmladší část zahrnující palestru (cvičiště) vznikla v éře Flaviovců, tedy těsně před erupcí Vesuvu. Jméno dostala vila podle nádherné fresky s námětem *Ariadny opuštěné Théseem na Naxu*, která představuje vrchol umělecké výzdoby tohoto sídla.

Vila San Marco je další z mála památek, které připomínají město Stabie, jež pohřbil výbuch Vesuvu, avšak na rozdíl od Pompejí a Herculanea se je nepodařilo nikdy lokalizovat a odhalit. Současný název propůjčila rezidenci z časů císařů Augusta a Claudia kaple sv. Marka, postavená na tomto místě v 18. století. Objekt nabízí svědectví o mimořádně luxusním životním stylu svých někdejších majitelů. Areál zahrnoval mimo jiné venkovní bazén situovaný do vyhlídkové zahrady a vnitřní lázně, které částečně využívaly vodu z termálního pramene. Malířská výzdoba domu odpovídá těmto standardům.

Vila A (Poppaeina vila) v Oplontis byla kompletně odkryta a zpřístupněna návštěvníkům teprve v nedávné době. Podle nápisu nalezeného na jedné ze zdejších amfor mohla náležet Poppaey Sabině, druhé manželce císaře Nerona, případně některému členovi její rodiny (Poppaea Sabina měla vztah k Pompejím a její rodině patřil též Menandrův dům). Areál pochází z poloviny 1. století př. n. l. a k jeho rozšíření došlo někdy počátkem římského císařství. V době osudného výbuchu sopky byl dům zřejmě prázdný a procházel přestavbou. Vykopávky odhalily zbytky velkolepé výzdoby v druhém pompejském stylu. Paleobotanické výzkumy umožnily určit, jaké rostliny se pěstovaly v zahradách vily: rostly zde mj. oleandry, citrusy, olivy či růže.

Antikvarium v Boscoreale, malé muzeum otevřené v roce 1991, přibližuje život římského venkova a atmosféru luxusních rezidencí v krajině pod Vesuvem. Vybrané exponáty dokumentují rovněž všední život ve starověku s důrazem na zemědělství a řemeslnou výrobu.

Čtvrtek 12. září: Herculaneum a putování na vrchol sopky

Osud římského města **Herculaneum** byl stejně tragický jako příběh zániku blízkých Pompejí. Na rozdíl od nich je ale dnes odkryta pouze jeho třetina, neboť nad zbytkem se rozkládá moderní Ercolano. Ve srovnání s Pompejemi bylo Herculaneum menší, chudší a plebejštější. Také jeho konec byl odlišný: zatímco obyvatelům Pompejí, postupně zasypávaným vrstvami kamínků a popela, dala sopka šanci uniknout, občany Herculanea rychle usmrtila pyroklastická vlna a následně je i s jejich městem zalila láva, jejíž vrstva dosahuje výšky 16 metrů.

Tento charakter zániku města způsobil, že se zde, na rozdíl od Pompejí, zachovalo množství dřevěných prvků staveb a vnitřního zařízení (např. **Dům s dřevěnou přepážkou** a **Dům se zuhelnatělým nábytkem**). Budovy tu zůstaly stát v celé své výši, tedy i s patry. Veřejných staveb, s výjimkou **Předměstských lázní, nekropole a palestry** (cvičiště), v Herculaneu mnoho nenajdeme. Návštěva skvostně vyzdobených soukromých rezidencí, jakými jsou např. **Dům s Neptunem** či **Dům s mozaikovým atriem**, představuje jedinečný zážitek. Oproti Pompejím jsou zdejší příbytky menší a častěji je doplňují řemeslnické dílny.

V závislosti na časových možnostech a zejména na počasí zkusíme vyjet pod **vrchol činné sopky Vesuv** a následně vystoupit k jejímu kráteru.

Pátek 13. září: Volný program

Pátek třináctého bude **dnem odpočinku**. Zájemci mohou využít organizovaného spoje naším autobusem do Sorrenta a večer zpět. Z pestré nabídky možností, jak volný den prožít, uvádíme alespoň následující:

- Válení se v kempu, v němž se dle informací mj. nachází také sad citronovníků a ořešáků, kde je možno kontemplovat.
- Celodenní návštěva trattorie v městečku Vico Equense a konzumace citronového likéru limoncello (nedoporučujeme).
- Výlet lodí ze Sorrenta na ostrovy Capri nebo Ischii.
- Výlet do Sorrenta s možností koupání na tamních proslulých plážích.

Sobota 14. září: Cesta po Flegrejských polích

Flegrejská pole (Campi Flegrei) byla osídlena od prehistorických dob. Slavná řecká přístavní města Kýmé (lat. Cumae, dnes Cuma) a Dikaiarcheia (lat. Puteoli, dnes Pozzuoli) vznikla dříve než Neapol, kterou založili jakožto „Nové Město“ kolonisté z Kýmé. Oblast byla doslova prostoupena klasickou mytologií: sirný kráter Solfatara se považoval za kovárnu Héfaiستovu, v blízkosti Kýmé měla sídlit Kumská Sibyla, města Baia a Misenum ztotožnila řecká tradice se zastávkami na Odysseově bludné pouti a k Avernskému jezeru umístil Vergilius vchod do podsvětí, jímž navštívil říši mrtvých hrdina jeho eposu, Aeneas. V raném novověku byla Flegrejská pole vyhledávaným cílem kavalírských cest mladých aristokratů, dokud je v polovině 18. století nezastínila nově objevená antická města Herculaneum a Pompeje.

Baia byla proslulým antickým letoviskem, kde si stavěli luxusní letní rezidence bohatí Římané včetně císařů. Část města leží dnes pod hladinou moře, na souši je možno navštívit **archeologický park** se zbytky staveb z 2. stol. př. n. l. – 4. stol. n. l. Nejpozoruhodnější jsou tři kruhové stavby, tradičně označované za **chrámy Merkura, Diany a Venuše**. Pocházejí z 1. poloviny 1. stol. n. l. a představují nejstarší doklady využití kupole v římské architektuře. Ve skutečnosti se jednalo o budovy světského určení: palácovou jídelnu a lázně.

Archeologické muzeum Flegrejských polí je působivě instalované ve **středověkém hradu**, který nechal do dnešní podoby v 16. století upravit španělský vicekrál Neapole Don Pedro di Toledo. Obsahuje především nálezy z Baie a blízkého Misena, které bylo základnou římského válečného loďstva. K nejvýznamnějším exponátům náleží portréty imperátorů a rekonstrukce nymfea z Punta dell'Epitaffio.

Starému řeckému městu **Cuma** (Kýmé) vévodí **akropole** se zbytky **Diova a Apollónova chrámu**; první z nich byl v 5. století přeměněn na raně křesťanskou baziliku. Nejlépe se dochovaly antické podzemní struktury, tzv. **Cripta Romana** a podstatně starší **Sibyllina grotta**, upomínající na etruské a mykénské skalní stavby. Do římské doby spadá vznik kumského **Kapitolu, fóra a lázní**.

Pozzuoli, dnes příjemné přístavní městečko, založili kolonisté z ostrova Samu kolem roku 530 př. n. l. Historické jádro, **Rione Terra**, se rozkládá na tufovém pahorku nad mořem a skrývá v sobě všechny historické sídlištní vrstvy. Do budovy **katedrály sv. Prokula** byl při přestavbě v 17. století integrován **římský chrám Kapitolské Trojice**. V blízkosti přístavu leží zbytky antické tržnice na ryby a maso, **Macellum**. Chloubu Pozzuoli dodnes představuje skvěle

zachovaný **amfiteátr**, jeden ze čtyř největších na italské půdě (dalšími jsou římské Kolosseum a arény ve Veroně a v S. Maria Capua Vetere).

Severovýchodně od středu města se nalézá **sopečný kráter Solfatara**, který je v současnosti nepřístupný z důvodu nebezpečí hrozícího neopatrným návštěvníkům.

Neděle 15. září: Výlet na pobřeží Amalfi

Pitoreskně působící město **Salerno** stojí v místech, kde záliv vytváří ideální přírodní kotviště a odkud již v předřímských časech bylo možné kontrolovat hlavní obchodní cestu ze západních oblastí centrální Itálie směrem na jih. Největší rozkvět Salerno spadá do časů Langobardů a Normanů; v 11. až 13. století bylo město středem mocného vévodství založeného Robertem Guiscardem. Památkami z těchto dob jsou především **Arco Arechi**, pozůstatek langobardské rezidence a kostel **S. Pietro a Corte**, někdejší normanská palácová kaple. **Katedrála sv. Matouše** byla vybudována Robertem Guiscardem v letech 1076–1085 a barokizována v 17. a 18. století. Bronzové dveře dómu, zdobené stříbrem a emaily, vznikly v roce 1099 v Cařihradě. V Křížácké kapli v chrámu se nachází hrob papeže Řehoře VII.

Rovněž **Amalfi** zažilo dobu největší slávy na přelomu prvního a druhého tisíciletí. Roku 920 vznikla zdejší námořní republika, která se rychle stala konkurentem tehdy nejvýznamnějších italských přístavů: Pisy, Janova a Benátek. S městem je spojen zrod prvního kodexu námořního práva zvaného *Tabula Amalfitana*. Již roku 1073 dobyl Amalfi normanský vévoda Roger II. a následně je (pro jistotu hned dvakrát) vyplenili Pisánci (roku 1135 a o dvě léta později).

Slávu někdejší Amalfitánské republiky dnes připomíná hlavně někdejší **arzenál**, v němž se mohlo najednou stavět a vyzbrojovat více než sto válečných galér. **Dóm sv. Ondřeje** byl založen spolu se samostatným státem kolem roku 920. K roku 987 došlo k jeho rozšíření a v roce 1203 k nové přestavbě v normansko-arabském stylu. Sem byly roku 1208 triumfálně přeneseny ostatky apoštola Ondřeje z řeckého Patrasu. Bronzová vrata katedrály, vytvořená

roku 1066 Simonem z Cařihradu představují klenot byzantského umění v jižní Itálii. Křížová chodba **Chiostro del Paradiso**, vzniklé mezi lety 1266 až 1268, je nádhernou ukázkou arabských andaluských vlivů a dokladem živých kontaktů Amalfi s islámskou civilizací severní Afriky a Iberského poloostrova.

Pondělí 16. září: Neapol podruhé

V ranních hodinách odjezd z kempu v Pompejích, příjezd do Neapole.

Volný program v Neapoli (zájemcům o konkrétní cíle se dostane potřebných informací). Z mnoha nepřeborných možností lze doporučit např. procházku kolem pobřeží na Santa Lucia, návštěvu katakomb v drsně rázovité lidové čtvrti Sanita, výlet lanovkou do kartouzy S. Martino na vrchu Vomero, prohlídku slavné galerie v královském paláci Capodimonte, aragonského hradu Castel Nuovo či toulku historickým centrem města (Spaccanapoli) s nádhernými kostely Gesu Nuovo, Sta Chiara, S. Domenico Maggiore, S. Lorenzo, S. Gregorio Armeno a s katedrálou sv. Januaria.

Odpoledne odjezd z Neapole a noční přejezd do ČR.

Úterý 17. září: návrat do Prahy

Praktické informace

Cena exkurze zahrnuje: dopravu autobusem, ubytování (8 nocí), společné vstupy.

Cena exkurze nezahrnuje: náklady na stravu (včetně snídaní) a kapesné, **cestovní přípojištění** (povinné pro každého účastníka, kontroluje se před odjezdem), městskou taxu (1 euro za osobu a noc, tj. 8 euro za účastníka celkem), individuální vstupy, místní veřejnou dopravu a lodní lístky na cesty ze Sorrenta a zpět (viz den volného programu).

Nutné s sebou: osobní doklad (cestovní pas nebo občanský průkaz platný po celou dobu exkurze), platný studentský průkaz, průkaz cestovního přípojištění, pevná uzavřená obuv a oblečení vhodné pro turistické výlety ve spíše teplém počasí, včetně pokrývky hlavy.

Doporučujeme: plavky, pro neplavce nafukovací kačenky, sluneční brýle, opalovací krémy, přiměřenou finanční hotovost v eurech – v místech, kde se budeme pohybovat, nejsou vždy k dispozici bankomaty, a ne všude přijímají platební karty.

Ubytování: v chatičkách s příslušenstvím přímo u pláží na pobřeží Neapolského zálivu v kempu Sant'Antonio, Via Arcoleo, 21, 80069 Vico Equense, www.campingsantantonio.it/en/.

Stravování: Individuální. V kempu je možnost vaření a nákupu základních potravin v minimarketu. Také zde funguje restaurace, kde vaří lokální jídla.

V pěším dosahu se nachází městečko Vico Equense s dalšími obchody a restauracemi. Během návratů do místa ubytování se podle potřeby a možností budeme snažit zastavit u obchodních center za účelem doplnění zásob.

Podmínky účasti na exkurzi:

Studenti pregraduálního studia UK si mohou exkurzi zapsat jako předmět Historická exkurze (OPBD4D044Ax01), případně jim bude aktivní účast na exkurzi po dohodě uznána jako splnění jiného příbuzného předmětu.

Všichni ostatní zájemci, včetně těch, jimž se nepodaří se zapsat, se mohou přihlásit paní Kateřině Entnerové na PedF UK: katerina.entnerova@pedf.cuni.cz. Přihlášky se přijímají do 15. března 2024.

Poplatek za exkurzi ve výši **13 500 Kč** za osobu je třeba složit bezhotovostně na účet č. 85236011/0100, v. s. 335138054 nejpozději **31. března 2024**.

Případné informace podají organizátoři exkurze:

Helena Chalupová, Helena.Chalupova@pedf.cuni.cz

Vít Vlnas, vit.vlnas@pedf.cuni.cz

Těšíme se na cestu s Vámi.

